

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРИРОДА СТРАТЕГІЙ ЖИТТЄВОЇ УСПІШНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

І. Є. Боровинська (м. Київ)

Пропонується авторське визначення поняття “стратегія життєвої успішності” і розкривається соціально-психологічна сутність цього явища, яка полягає, з одного боку, у формуванні та реалізації стратегій у певних соціальних, історичних, культурних, політичних, економічних умовах, а з другого – у врахуванні цінностей, цілей, індивідуальних потреб і прагнень особи. З’ясовується вплив переломних подій на стратегію життєвої успішності: такі події змушують людину пристосовуватися до нового середовища, що викликає зміни в ціннісно-смысловій сфері, і, як результат, стають відправним пунктом для перегляду та коригування стратегій життєвої успішності. Посттравматичне зростання визначається як один із чинників позитивної перебудови життєвого світу особистості; воно пов’язується з когнітивною активністю, спрямованою на переосмислення наявних цінностей, перегляд життєвого шляху та власних досягнень, а отже, і зміну стратегій життєвої успішності, їх перебудову.

Ключові слова: життєва успішність, стратегія, стратегії життєвої успішності, переломна подія, посттравматичне зростання.

Постановка проблеми. Протягом останніх декількох років політична, соціальна та економічна ситуація в Україні складається не найкращим чином. Военний конфлікт на сході країни призвів до виникнення проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Найбільш вразливими до його наслідків виявилися жителі окупованих територій. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на липень 2017 року на його обліку перебуває 1 583 759 внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [7].

Ця категорія населення стикається з цілою низкою проблем, пов’язаних з адаптацією до нових умов проживання, пошуком джерел заробітку й забезпечення родини, зміною соціального статусу, прийняттям їх територіальною громадою тощо. У такій ситуації більшість людей займає вичікувальну позицію і не вдається до активних дій, щоб покращити своє становище. Але є частина переселенців, які, попри обставини, прагнуть не лише відновити свій колишній статус, а й досягти життєвої успішності в нових умовах. Таке прагнення не тільки розкриває потенціал особи, але й закладає підґрунтя для подальшого розвитку та економічного зростання держави.

Питання соціально-психологічних стратегій, що використовуються ВПО для досягнення життєвої успішності, є основним у нашому дисертаційному дослідженні, але в межах загальної теми постає ціла низка запи-

тань, пошук відповідей на які допоможе крок за кроком просунутися до поставленої мети.

Мета статті: розкриття соціально-психологічної природи стратегій життєвої успішності ВПО, а також розгляд цих стратегій крізь призму переломних подій, пов'язаних із досвідом переїзду із зони проведення антитерористичної операції.

Аналіз останніх публікацій та виокремлення невіршених частин загальної проблеми. Перш ніж перейти до вирішення основного завдання, вважаємо за потрібне роз'яснити нашу позицію щодо поняття “життєва успішність” оскільки, згідно з нашою попередньою теоретичною розвідкою [3], у психологічній науці існують різні погляди на цей феномен, до того ж існує проблема ототожнення життєвої успішності з поняттями “успішність” і “життєвий успіх”.

Варто зазначити, що, судячи з огляду наукової літератури, поняття “життєва успішність” найчастіше прирівнюється до “життєвого успіху”. Але, якщо існує різниця між “успіхом” та “успішністю”, то логічним є висновок про відмінність понять “життєвий успіх” і “життєва успішність”.

Тож для початку проаналізуємо, у чому полягає відмінність між “успіхом” і “успішністю”. Так, Л. І. Дементій наголошує на необхідності розрізняти поняття “успіх” і “успішність”. Під успіхом автор розуміє об'єктивні досягнення в конкретній діяльності, тоді як “успішність” “відображає суб'єктивне переживання досягнення успіху і пов'язується з результативністю власної діяльності, з продуктивністю її зусиль” [5, с. 49]. І. Л. Кордубан і Л. А. Лазаренко визначають успіх як позитивний результат діяльності суб'єкта з погляду досягнення значущих для нього цілей, що відображають соціальні орієнтири суспільства. Що ж до успішності, то дослідники говорять про неї як про динамічну соціально-психологічну характеристику особистості, “що передбачає наявність соціально визнаних досягнень, спрямованість на успіх, власне задоволення процесом та результатами власного життя” [6].

Отже, *успіх* – це досягнення певного очікуваного результату, який визначається особою як значущий, подолання власних меж – з одного боку, та суспільне визнання досягнень людини і показник її становища в суспільстві – з другого. *Успішність*, відповідно, – це неодноразово верифікований досвід, суб'єктивний компонент якого визначається емоційно забарвленим станом переживання особою власного успіху, об'єктивний компонент, пов'язаний з оцінкою людини та результатів її діяльності як успішних на основі уявлень про успішність, притаманних конкретному соціально-культурному середовищу.

Якщо проводити паралель між поняттями “успішність” і “життєва успішність”, то варто зробити акцент на емоційному компоненті зазначе-

них феноменів і розглядати останній у зв'язку із суб'єктивним переживанням власного життєвого успіху.

У науковій літературі нам вдалося відшукати декілька визначень життєвого успіху, які, на нашу думку, насправді описують поняття життєвої успішності. Так, В. Г. Печерський розглядає життєвий успіх на особистісному рівні як емоцію інтегральної будови, яку переживає людина від усвідомлення власних досягнень у найбільш значущих для неї сферах життєдіяльності (суб'єктивній, сімейній, професійній, громадській) і яка зумовлює відчуття (переживання) суб'єктивного благополуччя [8, с. 75]. Так само, наголошуючи на емоційній складовій, життєвий успіх визначає І. Л. Фельдман. На його думку, про життєвий успіх можна говорити в тому разі, коли людина досягає своїх справжніх цілей, до яких старанно прагнула, коли вона може вести такий спосіб життя, який їй подобається, дістаючи задоволення від подій, що відбуваються в житті; коли відчуває внутрішню гармонію, душевну рівновагу та емоційний комфорт [12, с. 73-74]. На наш погляд, емоційна складова (задоволення, відчуття гармонії, емоційний комфорт) стосується поняття “життєва успішність”. Тож пропонуємо застосовувати таку інтерпретацію для розкриття поняття “життєва успішність”, а не “життєвий успіх”.

Н. С. Головчанова, розмірковуючи про життєву успішність як про предмет психологічного дослідження і психологічного консультування, говорить про необхідність розгляду цього поняття крізь призму авторства і сенсу життя. На її думку, “довгостроковою і суттєвою можна вважати лише успішність, основою якої є авторство й істинність життя, а досягнення успіху передбачає реалізацію значущих для людини і суспільства сенсів життя” [4, с. 49].

Отже, якщо узагальнити (у подальшому будемо відштовхуватися саме від цього визначення), *життєва успішність* – це емоційно забарвлений стан, який людина переживає, усвідомлюючи власні досягнення в реалізації життєвого проекту, коли виконує життєві завдання в найбільш важливих для неї сферах життя. Цей стан супроводжується переживанням суб'єктивного благополуччя, відчуття авторства і сенсу життя, самоздійснення, внутрішньої гармонії тощо.

Поняття “стратегія” досить природно увійшло в психологічну науку, де його розглядають під різними кутами зору (Т. М. Титаренко, О. М. Кочубейник, А. Є. Созонтов, М. О. Мдівані, П. Б. Кодесс, Д. Ю. Чеботарьова, Т. М. Березіна, Н. О. Федотова, О. В. Рудакова, Н. В. Гришина, М. В. Салітова, Г. В. Іванченко). Але в тому вигляді, у якому це поняття найбільш цікаве в контексті нашого дослідження, воно розкривається через життєву стратегію особистості.

Ю. М. Резник та його колеги вважають, що життєві стратегії – це засіб свідомого планування та конструювання особистістю власного жит-

тя шляхом поетапного формування майбутнього [11, с. 67]. Також під стратегією життя інколи розуміють такий спосіб буття, таку систему цінностей і цілей, реалізація яких, згідно з уявленнями людини, дасть змогу зробити її життя найбільш ефективним.

Ш. І. Алієв зазначає, що для людини стратегія – це засіб та зусилля для здійснення переходу із сьогодення в бажане майбутнє; це суб'єктне бачення цілей життя та етапів їх досягання, а також засобів подолання суперечностей у створенні життєвих цінностей [2].

К. О. Абульханова-Славська наголошує, що успішна життєва стратегія багато в чому залежить від здатності людини самостійно будувати власне життя відповідно до своєї індивідуальності, від уміння уявити собі ті риси, які є необхідними для розв'язання тих чи інших завдань, від активності особи, здатності соціально мислити та організовувати час життя [1].

Отже, можемо зробити висновок, що життєва стратегія поєднує в собі такі *компоненти*:

1) ідеальний образ власного майбутнього, що враховує систему цінностей людини;

2) етапи та кроки в досяганні бажаного майбутнього;

3) можливі сценарії розгортання подій та відповідні способи дій;

4) можливі суперечності та кризові моменти, способи їх розв'язання та подолання.

Якщо виходити з вищезгаданих визначень понять “життєва успішність” та “життєва стратегія”, то можна запропонувати таке розуміння поняття “стратегія життєвої успішності”: це спосіб конструювання суб'єктом власного майбутнього через низку осмислених ним етапів та кроків, спрямованих на реалізацію життєвого проекту шляхом виконання життєвих завдань у важливих для людини сферах життєдіяльності, з урахуванням можливих труднощів, суперечностей та способів їх подолання. Результатом реалізації стратегії життєвої успішності є переживання суб'єктивного благополуччя, самоздійснення, відчуття гармонії та авторства життя.

У чому ж полягає соціально-психологічна сутність стратегій життєвої успішності?

Насамперед варто звернути увагу на індивідуальні та соціальні риси стратегій. Індивідуальні характеристики обумовлюються життєвими цінностями і цілями особи, її баченням власного ідеального майбутнього, прагненнями і домаганнями. А проте будь-яка стратегія розгортається в певних соціальних, економічних, культурних, історичних умовах і людина може не враховувати їх, вибудовуючи власну стратегію життєвої успішності.

Отже, стратегії життєвої успішності необхідно розглядати, з одного боку, як способи конструювання майбутнього, які обираються і реалізуються людиною як представником певної соціальної групи, у конкретних соціально-економічних умовах. З другого боку, необхідно враховувати індивідуальність особи. Тобто аналіз змісту стратегій життєвої успішності розкриває роль останніх у становленні людської індивідуальності в конкретних соціальних умовах; показує, наскільки людина реалізується як суб'єкт у конструюванні шляху до власної успішності, а також виділяє особливості реалізації особи як суб'єкта з огляду на застосування нею тієї чи іншої стратегії життєвої успішності. “Для кожної особистості (відповідно до її індивідуальності) характерним є свій неповторний (унікальний) спосіб життя, спосіб його структурування, організації, з одного боку, та оцінювання, осмислення – з другого” [1, с. 245].

Варто зазначити, що одним із показників зрілості особистості як під час конструювання життєвих стратегій, так і стратегій життєвої успішності є здатність поєднувати індивідуальні потреби з вимогами того соціального оточення, в якому перебуває людина. Як зауважує К. О. Абульханова-Славська, “це принципова здатність особистості до поєднання власної індивідуальності з умовами життя, її відтворення і розвитку, що реалізується в різних життєвих умовах та обставинах” [там само, с. 245].

Ще одним показником соціально-психологічної природи стратегій життєвої успішності є поєднання соціального та індивідуального в самому понятті “життєва успішність”. Зрозуміло, що емоційний компонент феномену “життєва успішність”, що виражається в емоційно забарвленому стані людини від переживання власного успіху в реалізації життєвого проекту, належить до індивідуальної сфери. Але образ ідеального майбутнього, якого прагне досягти особа, щоб відчутися успішною в житті, формується, зокрема, під впливом соціального середовища і тих культурних, економічних, політичних умов, у яких перебуває людина як суб'єкт життєдіяльності. Саме тому, попри суб'єктивний характер переживань від досягнення життєвого успіху, ми не можемо розглядати феномен життєвої успішності зокрема і стратегії життєвої успішності загалом окремо від соціальної дійсності. Як бачимо, стратегії життєвої успішності мають виражений соціально-психологічний характер і потребують комплексного вивчення.

Якщо стратегії життєвої успішності залежать, зокрема, від середовища, в якому перебуває людина, то можемо припустити, що зміна таких умов впливає на формування, розгортання та реалізацію стратегій життєвої успішності. Военний конфлікт на сході України спричинив низку соціальних, політичних, економічних змін на всіх рівнях життєдіяльності суспільства і не міг не відобразитися на світосприйнятті, життєвому устрої, а отже, і подальшому формуванні стратегій життєвої успішності.

Для більшості внутрішньо переміщених осіб події в зоні проведення антитерористичної операції (зона АТО) стали переломними. На думку І. О. Ральникової, ці події зумовлюють низку особливостей стану таких осіб та певні наслідки:

- особливий статус у суб'єктивній картині життєвого шляху, що насамперед відображає значущість події в контексті життєздійснення особистості;

- наявність блокування, викликаного труднощами, часом нездоланного характеру, у реалізації людиною життєвих цілей, прагнень, мотивів, цінностей тощо;

- актуалізація особистісних змін, зокрема змін у внутрішньому світі людини, а також у когнітивних моделях буття, ціннісних, мотиваційно-змістових структурах, емоційній сфері, що відображається на характері активності людини;

- негативне емоційне тло, що супроводжує переживання події [10, с. 23].

І. О. Ральникова виділяє такі види переломних життєвих подій:

- подія-травма – подія, пов'язана з переживанням екстремальних ситуацій (воєнних дій, стихійного лиха, техногенних катастроф і т. ін.);

- подія-втрата – подія, пов'язана із якоюсь життєвою втратою, втратою когось або чогось важливого (значущих людей, роботи, здоров'я, надії тощо);

- подія-фрустрація – подія, через яку в житті людини на шляху досягнення мети виникають перешкоди, які важко або неможливо подолати (хвороба, старість, чинні правила, норми, закони і т. ін.);

- подія-криза – ситуація, яку подолати звичним способом людина не може (особистісна, професійна, вікова криза тощо) [10, с. 8].

Отже, визначаючи види переломних подій, що переживаються внутрішньо переміщеними особами під час зіткнення із ситуацією воєнного конфлікту, ми можемо говорити про наявність події-травми у всіх випадках, яка подеколи ускладнюється подією-втратою та/або подією-фрустрацією. Таким чином, досвід перебування в зоні АТО і подальший переїзд на інші території, без сумнівів, можна назвати травматичним.

Якщо розглядати особистість як систему, що самостійно розвивається, то переломна подія стає тим, що зумовлює більш глобальну, ніж усталений процес саморозвитку, перебудову людини як цілісного явища. У цьому випадку суперечність між образом ідеального майбутнього і поточною ситуацією сягає такого критичного рівня, коли необхідно змінити як розуміння світу, так і увесь життєвий устрій. Водночас зауважимо: руйнівною силою саморозвитку за звичайних умов є “мимовільне прагнення людини до збереження і розвитку, яке знаходить відображення в механізмі урівноваження такої системи, як “особистісні смисли – індивідуальні

ресурси – зовнішні умови”. Неузгодженість цих компонентів призводить до внутрішньої напруженості, від якої людина прагне позбутися, намагаючись збалансувати цю систему; виникає новий стан, який запускає процес саморозвитку знову” [9, с. 68].

Перехід через точку біфуркації, що задається переломною подією, стає причиною різних якісних переналаштувань тенденцій розвитку людини як системи. Таким чином, перебудовується ціннісно-змістова складова життєвого світу, що впливає на формування стратегій, через які здійснюється вибірковий і спрямований рух до власної життєвої успішності. Водночас переломна подія містить у собі потенціал для подальшого розвитку особистості як системи, вона робить систему іншою, змінює режим її функціонування. Усвідомлення і реалізація потенціалу до змін, на нашу думку, відбувається завдяки процесу посттравматичного зростання, що забезпечує таку адаптацію та подальший розвиток людини після події, який значно перевищує рівень до події [13].

На думку дослідників, досвід травми часто стає загрозою або кидає виклик основоположним переконанням особи, які визначають її звичний світ [14]. Посттравматичне зростання стає потенційним наслідком когнітивних зусиль, спрямованих на переоцінку цих переконань та перебудову звичного світу особистості. Посилення когнітивної активності веде до переосмислення вже наявних цінностей, перегляду життєвого шляху та власних досягнень. Завдяки цьому світосприйняття людей зазнає позитивних змін [13]. Зазвичай люди, які переживають досвід посттравматичного зростання, відмовляються від старих звичок і стилю життя, трансформуючи найгірший період свого життєвого шляху в початок найкращого.

Отже, унаслідок переживання травматичних подій, з одного боку, відбувається зміна ціннісно-змістової сфери особистості, що впливає на зміну уявлень людини про успіх та успішність, а отже, і бачення кінцевого результату та дій, спрямованих на досягнення життєвої успішності. З другого боку, соціальні, політичні та економічні зміни унеможливають імплементацію тих самих стратегій, що використовувалися за умов нормального, довоєнного існування, а тому останні потребують перегляду та адаптації до нових соціально-економічних умов.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладений матеріал, маємо підстави стверджувати, що стратегії життєвої успішності мають добре виражений соціально-психологічний характер. Соціальна складова, з одного боку, пов'язана з тим середовищем, у якому формуються та розгортаються стратегії життєвої успішності, а з другого – із впливом соціальної, культурної, політичної, економічної ситуації на уявлення особи про життєвий успіх і успішність. Індивідуальна складова полягає в баченні власного ідеального майбутнього, життєвих цілях і цінностях особи, її праг-

неннях і домаганнях. Водночас завдяки використанню певних стратегій життєвої успішності особа розкривається як суб'єкт, який створює власне життя, переживає емоційно забарвлений стан від досягання життєвого успіху і прагне до гармонійного розвитку.

На формування та розгортання стратегій життєвої успішності впливають переломні життєві події. Найчастіше внутрішньо переміщені особи стикаються з таким видом переломних подій, як подія-травма, яка часом може ускладнюватися подією-втратою та/або подією-фрустрацією. Зіткнення з такими подіями потребує від людини як здатної до саморозвитку системи значно більших зусиль щодо відновлення стабільності. Це також породжує необхідність зміни всього життєвого устрою та, деколи, світосприйняття. Унаслідок переходу через точку біфуркації змінюється ціннісно-змістова сфера особистості, що, відповідно, впливає на розуміння того, що насправді є життєвим успіхом та успішністю.

Важливим фактором позитивних змін унаслідок переживання травматичної події є досвід посттравматичного зростання. Останній полягає в когнітивному опрацюванні ціннісно-сислової сфери і перебудові життєвого світу. Самі стратегії життєвої успішності також потребують перегляду, оскільки нове середовище та обставини унеможливають використання звичних способів досягання життєвої успішності.

Література

1. *Абульханова-Славская К. А.* Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. *Алиев Ш. И.* Понятие и типы жизненных стратегий [Электронный ресурс] / Ш. И. Алиев // Известия ДГПУ. Общественные и гуманитарные науки. – 2012. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-tipy-zhiznennyh-strategy>.
3. *Боровинська І. Є.* До психологічного розуміння понять “успіх”, “успішність”, “життєвий успіх”, “життєва успішність” / І. Є. Боровинська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – 2017. – Вип. 3. – Т.2 – С. 142–148.
4. *Головчанова Н. С.* Жизненная успешность как предмет психологического исследования и психологического консультирования / Н. С. Головчанова // Вестник Ярославского государственного университета им. П. Г. Демидова. Серия “Гуманитарные науки”. – 2009 – № 3. – С. 47–50.
5. *Дементий Л. И.* Ответственность как ресурс личности : монография / Л. И. Дементий. – М. : Информ-Знание, 2005. – 188 с.
6. *Кордубан И. Л.* Психологическая характеристика феноменов успех и успешность / И. Л. Кордубан, Л. А. Лазаренко // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия “Гуманитарные науки”. – 2007. – № 5. – С. 94–119.
7. Облік внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України. – Режим доступу : <http://www.msp.gov.ua/news/13851.html>.

8. Печерский В. Г. Психологическая готовность студентов вуза к стратегическому жизненному ориентированию / В. Г. Печерский // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: Философия. Психология. Педагогика. – 2012. – Т. 12. – Вып. 2. – С. 73–77.
9. Поліщук О. М. Ресурси саморозвитку особистості [Електронний ресурс] / О. М. Поліщук // Психологія саморозвитку особистості : зб. наук. праць. – Чернівці – Київ, 2016. – С. 64–82. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/704781/>
10. Ральникова И. А. Перестройка системы жизненных перспектив человека в контексте переломных событий : автореф. дис. доктора психол. наук / Ральникова И. А. – Томск, 2012. – 39 с.
11. Резник Ю. М. Жизненные стратегии личности (опыт комплексного анализа) / Ю. М. Резник, Е. А. Смирнов. – М., 2002. – 384 с.
12. Фельдман И. Л. Половозрастные особенности жизненного успеха у менеджеров / И. Л. Фельдман // Известия ТулГУ. Гуманитарные науки. – Тула, 2014. – Вып. 3. – С. 73–84.
13. Posttraumatic Growth Following the Terrorist Attacks of September 11, 2001: Cognitive, Coping, and Trauma Symptom Predictors in an Internet Convenience Sample / Butler L.D., Blasey C. M., Garlan R. W., McCaslin S. E., Azarow J., Chen X.-H., et al. // *Traumatology*. – 2005. – Vol. 11. – № 4. – P. 247–267.
14. Posttraumatic Growth, Meaning in Life, and Life Satisfaction in Response to Trauma. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* [Electronic resource] / Triplett K. N., Tedeschi R. G., Cann A., Calhoun L. G., Reeve C. L. – 2011. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/232537411_Posttraumatic_Growth_Meaning_in_Life_and_Life_Satisfaction_in_Response_to_Trauma.

Reference

1. Abulkhanova-Slavskaya, K. A. (1991). *Strategiya zhizni* [Life strategy]. Moscow: Mysl Publ. (rus).
2. Aliev, Sh. I. (2012). Ponyatiye i tipy zhiznennykh strategiy [Notion and types of life strategies], from: <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-tipy-zhiznennyh-strategiy> (rus).
3. Borovynska, I. Y. (2017). Do psykholohichnoho rozuminnia poniat “uspikh”, “uspishnist”, “zhittievyy uspikh”, “zhuttieva uspishnist” [To the psychological understanding of the notions “success”, “successfulness”, “life success”, “life successfulness”]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universitetu* [Scientific Bulletin of Kherson State University]. Vol. 2, № 3, pp. 142–148 (ukr).
4. Golovchanova, N. S. (2009). Zhiznennaya uspehnost kak predmet psikhologicheskogo issledovaniya i psikhologicheskogo konsultirovaniya [Life successfulness as a subject of psychological research and psychological consultancy]. *Vestnik Yaroslavskego gosudarstvennogo universiteta* [Bulletin of Yaroslavl State University], 3, 47–50 (rus).
5. Dementiy, L. I. (2005). *Otvetstvennost kak resurs lichnosti* [Responsibility as a personality’s resource]. Moscow: Inform-Znaniye Publ. (rus).
6. Korduban, I. L. and Lazarenko, L. A. (2007). Psikhologicheskaya kharakteristika fenomenov “uspekhi” i “uspeshnost” [Psychological characteristic of the phenomena “success” and “successfulness”].

- non success and successfulness]. *Sbornik nauchnykh trudov SevKavGTU* [Collection of scientific papers of the North Caucasus State University], 5, 94–119 (rus).
7. Oblik vnutrishno peremishchenykh osib [Accounting for internally displaced persons]. Web-site of the Ministry of Social Politics of Ukraine, retrieved from: <http://www.msp.gov.ua/news/13851.html>
 8. Pecherskiy, V. G. (2012). Psikhologicheskaya gotovnost studentov vuza k strategicheskomy zhiznennomu oriyentirovaniyu [Psychological rediness of university students to the strategical life orientation]. *Izvestiya Saratovskogo universiteta* [Proceedings of the Saratov University], Vol. 12, Is. 2, pp. 73–77 (rus).
 9. Polishchuk, O. M. (2016). Resursy samorozvytku osobystosti [Resources of person's self-development]. *Psykholohiia samorozvytku osobystosti* [Psychology of self-development of personality], from: <http://lib.iitta.gov.ua/704781/> (ukr).
 10. Ralnikova, I. A. (2012). Perestroyka sistemy zhiznennykh perspektiv cheloveka v kontekste perelomnykh sobytiy [Rebuilding of person's life perspectives in the context of life-changing events]. Abstract of D. Sc. Dissertation. Tomsk (rus).
 11. Reznik, Yu. M. and Smirnov, Ye. A. (2002). *Zhiznennyye strategii lichnosti (opyt kompleksnogo analiza)* [Person's life strategies (experience of complex analysis)]. Moscow (rus).
 12. Feldman, I. L. (2014). Polovozrastnyye osobennosti zhiznennogo uspekha u menedzherov [Sex and age peculiarities of managers' life success]. *Izvestiya TulGU* [Bulletin of Tula State University], 3, 73–84 (rus).
 13. Butler, L.D., Blasey, C. M., Garlan, R. W., McCaslin, S. E., Azarow, J., Chen, X.-H., et al. (2005). Posttraumatic Growth Following the Terrorist Attacks of September 11, 2001: Cognitive, Coping, and Trauma Symptom Predictors in an Internet Convenience Sample. *Traumatology*, Vol. 11, № 4, pp. 247–267.
 14. Triplett, K. N., Tedeschi, R. G., Cann, A., Calhoun, L. G. and Reeve, C. L. (2011). Posttraumatic Growth, Meaning in Life, and Life Satisfaction in Response to Trauma. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, from: <https://www.researchgate.net/publication/232537411>
Posttraumatic Growth Meaning in Life and Life Satisfaction in Response to Trauma

**Боровинская И. Е. Социально-психологическая природа стратегий
жизненной успешности внутренне перемещенных лиц**

Предлагается авторское определение понятия “стратегия жизненной успешности” и раскрывается социально-психологическая сущность этого явления, которая заключается, с одной стороны, в формировании и реализации стратегий в определенных социальных, исторических, культурных, политических, экономических условиях, а с другой – в учете ценностей, целей, индивидуальных потребностей и стремлений личности. Выясняется влияние переломных событий на стратегию жизненной успешности: такие события заставляют человека приспосабливаться к новой среде, что вызывает изменения в ценностно-смысловой сфере, и, как результат, становятся отправной точкой для пересмотра и коррекции стратегий жизненной успешности. Посттравматический рост определяется как один из факторов положительной перестройки жизненного мира личности; он связывается с когнитивной активностью, направленной на переосмысление суще-

ствующих ценностей, пересмотр жизненного пути и собственных достижений, и, таким образом, на изменение стратегий жизненной успешности, их перестройку.

Ключевые слова: жизненная успешность, стратегия, стратегия жизненной успешности, переломное событие, посттравматический рост.

Borovynska I. Ye. The social-psychological nature of the strategies of life successfulness of internally displaced persons

The author's definition of the "strategies of life successfulness" is presented in the article. The social psychological sense of the strategies is defined. From the one hand, strategies formation and realization are taking place in the definite social, historical, cultural, political and economic circumstances. From the other hand individual values, aims and strivings are accounted in such strategies. The influence of life-changing events on the strategies of life successfulness is defined. Such events provoke the need of person's adaptation to a new environment which arouses changes in value and sense spheres and becomes starting point for reviewing and correction of the strategies of life successfulness. Post-traumatic growth is considered as one of the reasons of positive reconstruction of person's inner world. It consists of cognitive work directed on reframing of existent values, reviewing of life path and own achievements and, therefore, changing the strategies of life successfulness, their rebuilding.

Key words: life successfulness, strategy, strategy of life successfulness, life-changing event, post-traumatic growth.